

Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Eski Çağ Tarihi Konusu ve Bilincinin Bilimsel İçerik Bakımından Değerlendirilmesi

Yrd.Doç.Dr.Özlem B.Öztaşkın
Erzincan Üniversitesi-Türkiye
ozlemteba@hotmail.com

Yrd.Doç.Dr.İbrahim Üngör
Erzincan Üniversitesi-Türkiye
ibrahimungor@gmail.com

Özet

Bu araştırmada Sosyal Bilgiler öğretim programı ve ders kitapları çerçevesinde Eski Çağ Tarihi konusu ve bilinci ele alınmıştır. Bu doğrultuda Sosyal Bilgiler ders kitapları Eski Çağ Tarihi bilincinin kazandırılması açısından ve bilimsel içerik bakımından değerlendirilmiştir. Araştırmada nitel araştırma yöntemi çerçevesinde doküman incelemesi yapılmıştır. Araştırmada öncelikle Millî Eğitim Bakanlığı ve özel sektör tarafından basılmış, Talim ve Terbiye Kurulu tarafından onaylanarak kabul edilmiş ve Milli Eğitim Bakanlığı tarafından 2011-2012 eğitim-öğretim yılında ücretsiz olarak öğrencilere dağıtılan Sosyal Bilgiler ders kitapları tespit edilmiştir. Ardından 6. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitapları ile Milli Eğitim Bakanlığı tarafından elektronik olarak yayınlanan Sosyal Bilgiler 6.sınıf e-kitap olmak üzere toplam 6 kitaptan okullarda okutulduğu tespit edilen 3 kitap değerlendirilmeye alınmış ve çalışmanın örneklemini oluşturmuştur. Bu kapsamda yapılan araştırmada; doğru tarih bilgisi, olgu ve olaylar, kişi, yer, zaman, mekân, kavram, devlet, millet, medeniyet, olaylar örüntüsü, dil, yazı, kültür gibi unsurlar ile ilgili olarak Eski Çağ Tarihi konusunda yer alan bilimsel bilgilerde yetersizlikler tespit edilmiştir. Ayrıca Sosyal Bilgiler ders kitaplarında Eski Çağ Tarihi konusunda yer alan bilgilerde önemli birtakım hatalı (Kayseri-Hacılar, Kadeş Antlaşması, Lidyalılar'ın parayı bulan ilk devlet olduğu), eksik ve güncel olmayan bilgiler (Çatalhöyük, Karain Mağarası) ve Eski Çağ Tarihi'ne ait kavramların zenginliği açısından bir takım yetersizlikler (Patesi (Ensi), Yontmataş (Paleolitik), Ortataş (Mezolitik), Cilalı Taş (Neolitik), Bakırtaş Devri (Kalkolitik), Tunç Çağı (Bronz), Tarih Öncesi (Prehistorya) belirlenmiştir. Ayrıca bazı devletlerin kronolojik sıralamasına dikkat edilmediği, ders kitaplarında kullanılan birtakım görsellerin yer aldığı sayfadaki metin içerikleriyle örtüşmediği, coğrafi faktörlerin açık bir şekilde ifade edilmediği, devlet, zaman ve mekân unsurlarının yeterince dikkate alınmadığı görülmüştür.

1

Anahtar Kelimeler: Eski çağ tarihi, Tarih bilinci, Sosyal bilgiler, Ders kitapları

GİRİŞ

Tarih, tarih bilinci etrafında şekillenir. Tarih konusunda bilinçli olmak için, spesifik bir tarihi konuyu genel olarak bilinen olgu ve olaylarla bağdaştırmak gerekir. Özellikle bu gerçekleşmezse geçmişe dair bulgu ve belgelerle karşılaşıldığında geçmişle ilgili mantık kurulamaz. Tarih bilinci pragmatiktir (Ahonen, 2005) ve günümüz olgusunun geçmişle bağlantılandırıldığı psikolojik olaylarla alakalıdır. Bu açıdan tarih bilinci kişinin

davranışına şekil veren ve kendi başına değerli olan kısmi bilinçtir (Kan, 2012: 92). Maraldo'ya (2012: 141) göre ise tarih bilinci, bugün tarih anlayışımızın tarihsel açıdan şekillendirildiği, geçmişte bulmaya çalıştığımız şeyin, kısmen kendi ilgilerimizin yansımasıdır.

Tarih bilincinin anlatış boyutu göz önünde tutulduğunda tarihî belgelerle ortaya çıkarılan etkileşimli gerçekler kültür içerisinde belirli anlamlar edinir (Gergen, 2012). Hans-Jürgen Pandel tarafından ortaya konan modelde tarih bilinci, akıl işlemleri ile oluşturulmamış fakat bilinç/farkındalık, bakış açıları ile oluşturulmuş yedi boyuta ayrılmıştır. Bunların üçü tarih alanı için özeldir: Zaman bilinci/farkındalığı (önce/sonra-bugün/yarın), Gerçeklik bilinci/farkındalığı (hayali/gerçekçi), Tarihsellik bilinci/farkındalığı (durağan/çeşitli). Diğer dördü toplumun karmaşıklığına odaklanmıştır; Kimlik bilinci/farkındalığı (biz-sana/onlara), Politik bilinç/farkındalık (gizli tutulan-ileri gelen), Sosyo-ekonomik bilinç/farkındalık (fakir-zengin), Ahlaki bilinç/farkındalık (doğru-yanlış) (Körber, 2008).

Tarih bilinci oluşumu tarihsel düşünüş, tarihi anlama, geçmişe dair yorumlar yapma, geçmişle bugün arasında anlamlı bağlantılar kurmaktır (Dilek, 2007). Kan'a (2012: 92) göre bu oluşumda; "Bir kişi zaman perspektifini kullandığı ve geçmişi anlama arayışına girdiğinde, bunlardan yola çıkarak bugünü anlamak ve olası geleceği tahmin etmek amacıyla olduğunda (politik ya da ekonomik sistem, dış ilişkiler, din, gelenekler, iletişim vs.) o kişi tarih bilincini kullanıyor demektir." Tarihsel anlama; neden ve sonuç ilişkileri yoluyla düşünme, sağlıklı tarihsel yorumlara ulaşma, tarihsel bir araştırma yürütme, güncel yaşam içerisindeki yeni yorumlamalardan da haberdar olan bilgiye ulaşılmayı gerektirir (Keleş ve Kiriş, 2010). Diğer deyişle tarihsel anlama, tarihsel düşünüş için ihtiyaç duyduğumuz salt bilgiden ziyade yeni bilgi ve metotları da kullanarak üreten yeni bir bilgi türü oluşturmaktır (Yeşil, 2010).

Eğitim açısından bakıldığında tarih bilincinin amacı, öğretmen ve öğrencilere kendi tarihsel düşünme yeteneklerini geliştirmelerine yardımcı olmak, geçmiş hakkında eleştirel düşündürmek ya da bir akademik disiplin olarak, tarihin doğası, metotları ve buluşlarına aşinalık kazandırmaktır. Tarih bilincinin işlevi, öğrencilere onların pasif ezbere öğrenimden uzaklaşmaları ve kendi sosyal, politik ve tarihsel uyumlarını geliştirmelerinin gerekliliğinin ortaya konulmasıdır (Lévesque, 2012).

Eski Çağ Tarihi Konusu ve Ders Kitapları: insanoğlunun var olduğu günden bugüne geçmişteki yaşayışları, kültür ve uygarlıkları, sosyo-ekonomik yapıları tarih biliminin konusu olmuştur. Aynı zamanda tarih, tarihçiler aracılığıyla geçmişten günümüze gelen ve şimdi devam eden bir olgudur (İplikçioğlu, 1997). Tarih konularının anlaşılır olması için de tarih bilimi alt alanlara bölünmüştür. Tarih bilinci tarih biliminin bir bütün olarak algılanması

ve doğru bilgilerle desteklenmesi ile mümkün hale gelebilir. Bu anlamda tarih öncesi ve Eski Çağ Tarihi konuları tarih bilincinin oluşmasında önemli bir başlangıç basamağı olarak yer almaktadır.

Konumuzu esas alan Eski Çağ'ın başlangıcı yazının icadı olarak kabul edildiğinden bu konuda fazla bir görüş ayrılığı yoktur. Yazı, Mezopotamya'da M.Ö. 3500 ile 3000 arasında ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla bu dönem Eski Çağ'ın başlangıcı kabul edilmektedir. Eski Çağ'ın bitiş tarihi konusunda farklı görüşler olmakla birlikte, genel olarak M.S. 375'de meydana gelen Kavimler Göçü kabul edilmektedir (İplikçioğlu, 1997). Bu dönemde hüküm süren devletler Mezopotamya'da Sümerler, Akkadlar, Assurlar, Babiller, Anadolu'da Hurriler, Hattiler, Luwiler, Assur Ticaret Kolonileri dönemi, Hurri-Mitanni Devleti, Hititler, Geç Hitit Şehir Devletleri, Urartular, Frigler, Lidyalılar, İyonlar ve Romalılarıdır. Tarih öncesi konuları yazılı kaynakların olmaması ve genelde toprak altı kalıntıların günışığına çıkartılarak yorumlanması ile anlaşılabilmekte ve sürekli değişikliğe uğrayabilmektedir.

Tarih "çocukların, geçmişteki insanların tercihlerini, yaklaşımlarını ve değerlerini keşfederek, toplumların kültürel mirasının aktarılması yoluyla bireysel ve sosyal gelişimlerinde, ana eksen rolü oynar (O'hara ve O'hara: 2005, Akt: Aslan, 2006: 165)". Aynı zamanda, tarih bir halkın toplum olma yolunda, bilinç ve farkındalık oluşumunda etkin bir vasıttır. Tarih biliminden etkin bir şekilde yararlanabilmek için doğru temeller üzerine oturtulmuş bir tarih eğitime ihtiyaç vardır (Yeşil, 2010). Tarih öğretiminde Millî Eğitim'in belirlediği tarih derslerinin hedeflerine uygun kişiliğin kazandırılabilmesi, tarih dersinin hedeflerinde sıkça belirtilen "millî bilinç", "tarih şuuru"nun öğrencilere yeterince verilmemesi temel problemleri teşkil etmektedir (Sarıköse, 2011). Tarih öğretiminde belirlenen hedeflere ulaşılabilmesi hedefler üzerine inşa edilmiş tarih öğretim programları, ders kitapları, öğretim araç yöntem ve yaklaşımları ile mümkündür (Aslan, 2006). Bu nedenle tarih öğretimi, tarihsel bilgi ve yaşanan toplumun kültürünü kazandırma, vatandaşlık bilinci, analitik düşünme ve problem çözme gibi beceri ve niteliklerin kazandırılabilceği bir alan olarak ders programları değişen şartlara uyarlanmıştır (Demircioğlu, 2006).

Tarih bilinci oluşturabilmek için etkili bir tarih öğretimine, etkili bir tarih öğretimi için ise somut ve görsel malzemelere dayalı olarak tarih öğretimine ihtiyaç vardır (Sezginsoy ve Akkoyunlu, 2011). Bu bağlamda tarih öğretiminin başarısında her zaman ve öncelikli olarak karşılaşılan bir öğrenme materyali olarak ders kitaplarının etkisi son derece büyüktür (Demiryürek, 2008). "Okuyucu genç ve algılamaya açıktır; toplumun bütününce kabul edilmiş sınırlamalar çerçevesinde okul kitabının içeriğini öğrenir. Okumaya bir kuşku duygusu eşlik etmez, tam tersine yazılanın doğruluğu kabullenilir (Copeaux, 1998, Akt: Kaya, 2010: 352)". Tarih ders kitapları aracılığıyla köklerimiz, belirli bir yerde niçin ve nasıl yaşadığımız, bu yerin nasıl tanımlanıp

nitelendirilebileceği, başka bir deyişle “kim olduğumuz” açıklanmaya çalışılır (Pingel, 2003, Akt: Aslan, 2010: 217).

Eski Çağ Tarihi öğretimi ile ilgili sorunlar geçmişten günümüze devam etmektedir. Bunlardan en önemlisi ise eski bilgilerin güncellenmemesi sorunudur. Teknolojik gelişmelere ve arkeolojik çalışmaların sürekliliğine dayalı olarak yeni bilgilerin ortaya çıkması Eski Çağ Tarihi bilgilerinde sürekli bir değişime neden olmaktadır. Bu gelişim ve değişimlerin ders kitaplarında yer bulması, evrensel ve bilimsel yaklaşımlarla ele alınması ve Eski Çağ Tarihi öğretimi açısından öğrencilere fark ettirilmesi önem taşımaktadır (Yılmaz, 2010).

Genel olarak ilköğretimde tarih bilgisi ve tarih bilinci, Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler dersleri kapsamında oluşturulmaya çalışılmaktadır. Tarihsel düşünüş, tarihsel anlayış, tarih algısı, tarih yapma gibi ifadeleri içeren tarih bilincini ele alan çalışmamızın amacı Sosyal Bilgiler ders kitaplarının Eski Çağ Tarihi bilincinin kazandırılması açısından bilimsel içerik bakımından değerlendirilmesidir. Bu amaca ulaşmak için Sosyal Bilgiler ders kitapları Eski Çağ Tarihi açısından incelenmiş ve şu sorulara yanıt aranmıştır:

1-Sosyal Bilgiler ders kitaplarında Eski Çağ Tarihi konularında bilimsel olarak hatalar ve eksiklikler nelerdir?

2- Sosyal Bilgiler ders kitapları tarih bilinci kazandırma açısından Eski Çağ Tarihi konularının öğretiminde yeterli bilimsel içeriğe sahip midir?

YÖNTEM

Sosyal Bilgiler ders kitaplarının Eski Çağ Tarihi bilincinin kazandırılması açısından bilimsel içerik bakımından değerlendirilmesi amacıyla yapılan bu araştırmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Nitel araştırma, gözlem, görüşme ve doküman inceleme gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma olarak ifade edilmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2011: 39). Verileri toplamak amacıyla nitel araştırmada veri toplama tekniklerinden olan doküman incelemesi kullanılmıştır. “Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar (Yıldırım ve Şimşek, 2011: 187)”. Bu çerçevede Sosyal Bilgiler öğretiminde kullanılan ders kitapları iki araştırmacı tarafından taranarak incelemeye tabi tutulmuştur. Ancak bu inceleme Sosyal Bilgiler ders kitaplarında Eski Çağ Tarihi bilinci ile ilgili sorunların hangi sıklıkla görüldüğünü ortaya koymayı amaçlamadığından herhangi bir nicel durum değerlendirmesi öngörmemektedir. Nitekim araştırma ders kitaplarında Eski Çağ Tarihi konusuna ait bilgilerin, bilimsel içerik bakımından Eski Çağ Tarihi bilincini kazandırmada yeterli olup

olmadığı, bilgilerde hata, yetersizlik ve eksiklik durumlarının neler olduğu, farklı yayınevlerince hazırlanan kitaplar arasında nasıl bir fark olduğu vb. açılardan ele alınmıştır.

Araştırmada öncelikle İlköğretim Sosyal Bilgiler öğretim programları ve ders kitapları incelenmiş, Eski Çağ Tarihi konusunun sadece 6. sınıfta yer aldığı görülmüştür. Bu noktadan hareketle Millî Eğitim Bakanlığı ve özel sektör tarafından basılmış, Talim ve Terbiye Kurulu tarafından onaylanarak kabul edilmiş (MEB, Tebliğler Dergisi: 2640) ders kitapları incelenmiştir. Milli Eğitim Bakanlığı tarafından 2011-2012 eğitim-öğretim yılında ücretsiz olarak öğrencilere dağıtılan 6. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitapları ile Milli Eğitim Bakanlığı tarafından elektronik olarak yayımlanan e-kitap olmak üzere toplam 6 kitaptan okullarda okutulduğu tespit edilen 3 kitap değerlendirilmeye alınmış ve çalışmanın örneklemini oluşturmuştur. Çalışmada kitapların bağlı oldukları yayınevlerinin isimleri belirtilmemiş; SBA, SBB, SBC kodları kullanılmıştır.

Verilerin Analizi: İncelenmek üzere belirlenen ders kitaplarındaki konular bilimsel içerik yönünden baştan sona taranmıştır. Çalışmayı yürüten iki araştırmacının konuların hangi başlıklar altında sıralandığı, karşılaştırmalı olarak farklı kitaplarda nasıl yer aldığı, kronolojide sıralanış durumu, konularla ilgili görsellerin konuyla ilgisi, uyumu ve doğruluğu, kavramlarla ilgili hatalar ve kavramların zenginliği, devletlerle ilgili verilerin (sosyal hayat, yönetim, halk, ekonomi, kültür, dil, siyasi/sosyal olgu ve olaylar, bulunduğu coğrafya gibi unsurlar) içeriklerini keşfetmeye yönelik çözümleme için kodlanarak kaydedilmiştir. Daha sonra ders kitaplarından elde edilen veriler nitel araştırma yaklaşımı çerçevesinde betimsel analiz yöntemi ile çözümlenmiştir. Betimsel analiz dört aşamadan oluşmaktadır; analiz çerçevesinin (temaların) belirlenmesi, tematik çerçeveye göre verilerin işlenmesi, bulguların tanımlanması ve bulguların yorumlanması aşamalarıdır (Yıldırım ve Şimşek, 2011). Bu analiz çerçevesiyle verilerin hangi temalar altında sunulacağı belirlenmiş, dokümanlardan elde edilen veriler temalara göre düzenlenip tanımlanarak yorumlanmıştır. Betimsel analizler ders kitaplarında konu, bilgi ve içerik boyutları açısından temalandırılmıştır. Elde edilen veriler Sosyal Bilgiler öğretim programlarında ve ders kitaplarında Eski Çağ Tarihi Konusu; Geçmişten Günümüze Yerleşme/Tarihte Yolculuk, Uygarlıkların Beşiği Anadolu (Sümerler, Babiller, Asurlular, Hititler, Urartular, Frigler, Lidyalılar) değerlendirme alt başlıkları altında sınıflandırılmış ve ortaya çıkan bilimsel hatalarla ilgili en çarpıcı ve önemli veriler seçilip, bazıları ayıklandıktan sonra belirlenen tematik çerçeveye göre bulgular ayrı başlıklar altında tanımlanarak yorumlanmıştır.

Geçerlik ve Güvenirlik: Bu araştırmada geçerliğin sağlanması için toplanan veriler ayrıntılı olarak rapor edilmiş ve araştırmacının sonuçlara nasıl ulaştığı ve analiz süreci ayrıntılı olarak açıklanmıştır. İç güvenirliliğin sağlanması

için ise iki yayınevinin matbu, matbu ve e-kitap olarak yayımlanan üç ders kitabında yer alan Eski Çağ Tarihi konuları araştırmacılar tarafından ayrı ayrı incelenmiştir. Araştırmacıların yaptığı betimsel analizden sonra belirledikleri ana tema ve alt temalar karşılaştırılarak “görüş birliği” ve “görüş ayrılığı” olanlar tartışılmış ve gerekli düzenlemeler yapılmıştır. Araştırmanın güvenilirlik hesaplaması için Miles ve Huberman’ın (1994: 64) önerdiği Güvenirlik=Görüş Birliği/(Görüş Birliği+Görüş Ayrılığı) şeklindeki güvenilirlik formülü kullanılmıştır. Hesaplama sonucunda araştırmanın güvenilirliği %91,6 olarak hesaplanmıştır. Araştırmacıların görüş ayrılığına düştüğü bilimsel hatalar üzerinde tekrar görüşülmüş ve sözlü ve yazılı kanıtlara (konu ile ilgili literatür verilerine ve alan uzmanlarına) başvurulmuş, veriler üzerinde görüş birliği sağlanarak dağılıma son şekli verilmiştir. Yapılan gözden geçirme süreci sonucunda güvenilirlik katsayısı %100’e çıkarılmıştır.

BULGULAR VE TARTIŞMA

Araştırmada, Sosyal Bilgiler Öğretim programında Eski Çağ Tarihi konusuna ait bilgiler incelenmiş ve “Eski Çağ Tarihi” konuları bilimsel içerik doğrultusunda “konu, bilgi ve içerik” boyutlarından taranarak aşağıdaki bulgulara ulaşılmıştır.

1- Sosyal Bilgiler Ders kitaplarında Eski Çağ Tarihine Ait İşlenen Konulara İlişkin Bulgular

Sosyal Bilgiler 6.Sınıf öğretim programında Eski Çağ Tarihi konusu “Yeryüzünde Yaşam” başlıklı ikinci üniteye yer almaktadır. Bu üniteye kazanımlar; “incelemeler yoluyla tarih öncesindeki ilk yerleşmelerden günümüze, yerleşmeyi etkileyen faktörler hakkında çıkarımlarda bulunma, Anadolu ve Mezopotamya’da yaşamış ilk uygarlıkların yerleşme ve ekonomik faaliyetleri ile sosyal yapıları arasındaki etkileşimi fark etme” şeklinde verilmiştir. “Çatalhöyük’te Yaşam”, “Yüzyıllar Boyunca Yerleşme”, “Bir Yaşam Bir Uygarlık”, “Anadolu’da İz Bırakanlar”, “Hititler” konuları ise etkinlik örnekleri olarak verilmiştir. Üniteye ayrıca; “tarihsel süreç işlenirken tarih şeridi kullanılarak çağ, yüzyıl ve milât kavramlarının vurgulanacağı, Hitit, Frig, Lidya, İyon, Urartu, Sümer, Asur ve Babil uygarlıklarına değinileceği” belirtilmiştir (MEB, 2005).

Sosyal Bilgiler ders kitaplarında işlenen konular; “Tarihte Yolculuk”, “Geçmişten Günümüze Yerleşme” ve “Uygarlıkların Beşiği Anadolu” ana başlıkları altında sınıflandırılmıştır. Uygarlıkların Beşiği Anadolu konusunda ise “Sümerler, Babiller, Asurlular, Hititler, Urartular, Frigler, İyonlar ve Lidyalılar” a yer verilmiştir.

Araştırma kapsamında incelenen ders kitaplarında “Eski Çağ Tarihi”ne ilişkin konular aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 1:

Ders Kitaplarında “Eski Çağ Tarihi” ne İlişkin Konular

SBA *	SBB **	SBC***
TARİHTE YOLCULUK	GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE YERLEŞME	GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE YERLEŞME
UYGARLIKLAR BEŞİĞİ ANADOLU <i>Hititler</i> <i>Frigler</i> <i>Urartular</i> <i>Lidyalılar</i> <i>İyonlar</i> <i>Sümerler</i> <i>Asurlular</i> <i>Babiller</i>	UYGARLIKLARIN BEŞİĞİ <i>Sümerler</i> <i>Babilliler</i> <i>Asurlular</i> <i>Hititler</i> <i>Urartular</i> <i>Frigler</i> <i>İyonlar</i> <i>Lidyalılar</i>	KİMLER GELDİ KİMLER GEÇTİ? <i>Mezopotamya’da ilk devleti kuranlar:</i> SÜMERLER <i>Tarihte ilk anayasayı yapanlar: BABİLLER</i> <i>Dünyanın ilk kütüphanesini açanlar:</i> ASURLULAR <i>Doğu ile batının buluşma noktası:</i> HİTİTLER <i>Her dokunduğunu altına çeviren kral</i> <i>Midas’ın ülkesi: FRİGYA</i> <i>Tarihte ilk madeni parayı kullananlar:</i> LİDYALILAR <i>Deniz ticaretinin getirdiği zenginlikle bilim</i> <i>ve sanatta çağının en gelişmiş uygarlığını</i> <i>oluşturanlar: İYONLAR</i> <i>Kent ve kale inşa etmede yetenekli, çok iyi</i> <i>taş ustalarının yaşadığı uygarlık:</i> URARTULAR

*SBA: Altun, Doğan ve Uzun, 2010, **SBB: Komisyon, 2011, ***SBC: Sosyal Bilgiler e-kitap, 2012

1- Sosyal Bilgiler Ders kitaplarında Eski Çağ Tarihi Konularına Ait Bilgi ve İçerik Özelliklerine İlişkin Bulgular

A-Geçmişten Günümüze Yerleşme/Tarihte Yolculuk:

Kaynaklarda tarih öncesi devir kavramı; “insanların var oluşundan yazının icadına kadar olan döneme tarih öncesi devirler (Prehistorya)” veya “yazının kullanılmasından önceki zaman dilimi (Braidwood, 1995: 1; Childe, 2010: 1-16)” olarak tanımlanmaktadır. Ders kitapları incelendiğinde tarih öncesi kavramı ile ilgili olarak SBA ders kitabında “İnsanların var oluşundan yazının icadına kadar olan döneme tarih öncesi devirler denir (Altun, Doğan ve Uzun, 2010: 45)”, SBB ders kitabında “Anadolu’da tarih öncesi döneme ait en önemli yerleşmelerden biri, Antalya yakınlarındaki Karain Mağarası’dır (Komisyon, 2011: 46)” ifadelerine rastlanmıştır. Buralardaki ifadelerde tarih öncesi kavramının kullanımı doğru olmakla birlikte, öğrencilerin günlük yaşamda ve sonraki sınıf düzeylerinde prehistorya kavramı ile sıkça karşılaşacağından bu sınıf düzeyinde kavramın öğretilmesi ve hissettirilmesi için Prehistorya kavramının “Tarih Öncesi (Prehistorya)” şeklinde bilgilere eklenmesi uygun olacaktır. Aynı şekilde SBA ders kitabında “Şimdi, zamanda yolculuk yapmaya

başlayabiliriz. Birinci durağımız, İlk Çağ. Bakalım, o dönemde insanlar nerede yaşıyor ve neler yapıyorlarmış? (Altun, Doğan ve Uzun, 2010: 46)" ifadesinde geçen ilk çağ kavramı yerine "Tarih öncesi çağlar (prehistorya)" açıklamasının yapılması gerekmektedir. Yine tarih öncesi devirler konusu ile ilgili olarak SBA ders kitabında (Altun, Doğan ve Uzun, 2010); Taş Devri: 1. Yontma Taş Devri (Paleolitik), 2. Cilalı Taş Devri (Neolitik), Maden Devri: 1. Bakır Devri (Bakırtaş/Kalkolitik) (Umar, 1982; Memiş, 2009; Kınal, 1998), 2. Tunç Devri, 3. Demir Devri dönemlerine parantez içerisindeki kavramlar açıklama karşılıkları olarak eklenmelidir. Benzer olarak SBB ders kitabında verilen tarih şeridinde çağlara; Paleolitik (Yontmataş) Mezolitik (Ortataş Çağı), Neolitik (Cilalı Taş), Kalkolitik (Bakırtaş), Tunç Çağı (Bronz) kavramların karşılıkları eklenmelidir (Dinçol, 1982; Özdoğan, 2011).

Ders kitaplarında Neolitik, Kalkolitik vb. çağ yerleşmelerinde kimlerin yaşadığı gibi konular vurgulanırken coğrafi faktörlerden faydalanılması yararlı olacaktır. Çünkü coğrafi şartlar, mimariyi, yaşam biçimini, teşkilatlanmayı ve nüfus dağılımını etkilemektedir. Mesela aynı çağlarda Doğu Anadolu'nun mimari yapısı ve köy yaşamı farklıyken, Batı Anadolu'nun yaşam biçimi, yerleşim birimleri ve nüfus dağılımı farklıdır. Bunun nedeni açık bir dille vurgulanmalıdır.

SBC ders kitabında "O çağlarda tıpkı bugünkü gibi madenler (altın, bakır, demir vb.) zenginlik kaynağıydı (Sosyal Bilgiler e-kitap, 2012: 51)" cümlesinde geçen "demir" madeninin burada yer alması doğru değildir. Çünkü altın ve bakır, tarih öncesi (prehistorya) dönemde de kullanılmıştır. Ancak demirin zenginlik olarak algılanabilmesi Demir Çağı ile M.Ö. 1200'lerde başlamıştır. Sıralamada demir yerine gümüşün kullanılması daha doğru olacaktır (Sevin, 2003; Dinçol, 1982; Akurgal, 1995).

SBC ders kitabında yer alan "Çatalhöyük, sadece ülkemizin değil, dünyada yemek kültürünün ilk defa başladığı, ateşin kullanıldığı, tarımın yapıldığı ve yerleşik yaşama geçildiği merkez olarak tanınır (Sosyal Bilgiler e-kitap, 2012: 47)" cümlesi oldukça iddialı bir cümledir. Nitekim Ergani havzasında bulunan Çayönü ile Orta Anadolu'da yer alan Aksaray ilinin 25 km. güneydoğusundaki Aşıklı Höyük yerleşik yaşam kültürünün denenmesi açısından, Çatalhöyük'ten daha eskidir. Şöyle ki; 14C yaş tespitlerine göre Çayönü'nün çanak çömleksiz Neolitik Çağ yerleşmesi M.Ö. 8 bin 200'de başlamış ve yine çanak çömlekli Neolitik Çağ yerleşmesi ise M.Ö. 6100'de başlayarak M.Ö. 5500'lerde son bulmuştur (Özdoğan, 2011). Yine Aşıklı Höyük'te kazı ve araştırmalar yapan bilim adamları yerleşik hayatın, tarım ve hayvan evcilleştirme denemelerinin M.Ö. 9. bin yıl ile 8. bin yıl aralarında bu merkezde başladığını belirtmektedir (Esin, 1981; Özbek, 1993; Esin, 2011; Özbaşaran vd., 2010). Ayrıca Anadolu dışında bulunan diğer Neolitik Çağ

yerleşmeleri için de tarımın ve yerleşik hayatın ilk başladığı yerler oldukları konusunda iddialar bulunmaktadır (Haviland, 1994; Fagan, 1989).

SBA ders kitabında “Anadolu’da tarih öncesi döneme ait en önemli yerleşme Antalya yakınlarındaki Karain Mağarası’dır (Altun, Doğan ve Uzun, 2010: 46)”, SBB ders kitabında “Anadolu’da tarih öncesi döneme ait en önemli yerleşmelerden biri, Antalya yakınlarındaki Karain Mağarası’dır (Komisyon, 2011: 46)” ifadeleri yer almaktadır. Ancak bu cümleler “ülkemizdeki tarih öncesi yerleşmeler” şeklinde genellenerek, Türkiye’nin tarih öncesi dönemine ait önemli merkezler arasında olan Yarımburgaz, Beldibi, Öküzini vb. yerleşmeler de buradaki cümlelere eklenmelidir. Nitekim İstanbul’da Bakırköy ilçe sınırlarındaki Altınşehir yerleşim yerinden Kayabaşı köyüne giden yolun kuzeyinde yer alan Yarımburgaz mağara yerleşmesi Karain’dan daha eski bir yerleşme olarak kayıtlarda yer almaktadır (Sevin, 2003; Arsebük, Howell ve Özbaşaran, 1992). Ülkemizde Yarımburgaz’dan hemen sonraya ait stratigrafik nitelikte bulgu veren en önemli yerleşim yeri Karain Mağarası’dır. Antalya’nın 30 km. kuzeybatısında denizden 450 m. yüksekliktedir (Sevin, 2003). Yaklaşık 17 bin yıl önce Akdeniz kıyısında avcı toplayıcı toplulukların kalıntılarını taşıyan bir mağara olan Öküzini mağarası ise mevsim şartlarına göre göçebe bir yaşam biçimini sürdüren insanların konakladığı bir yerleşmedir. Anadolu’nun ilk epi-paleolitik dönem krono-stratigrafisi burada kurulabilmiştir (Metin, 2011).

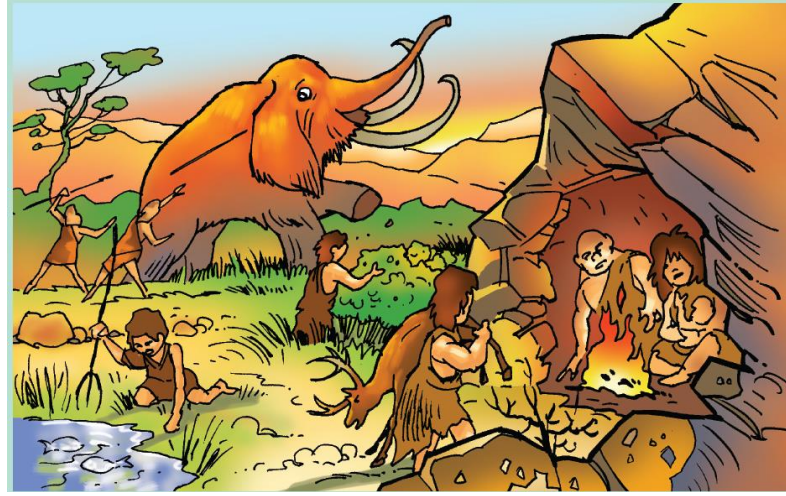
Ders kitapları anlatılan konularla bağlantılı, birinci elden kaynaklara dayalı (Demircioğlu, 2010) güncel bilgi ve görsellerle donatılmalıdır (Yılmaz, 2010). Görseller konunun içeriğine özgü mesajlar içermeli, öğretmen ve öğrenciler bu mesajları bulabilmelidir (Demiryürek, 2008). Ders kitapları incelendiğinde bu durumların dikkate alınmayarak zaman zaman uygun yerleştirmeler yapılmadığı tespit edilmiştir. Örneğin SBA ders kitabında s. 48’de “Şimdiki durağımız antik çağ, yani M.Ö. 3000-2000 yılları arası (Altun, Doğan ve Uzun, 2010: 48)” cümlesi ile başlayan metinde yer alan bilgiler, kullanılan görseller ve M.Ö. 3000-2000 yılları birbiriyle uyuşmamaktadır. Aynı sayfada “Priene antik kenti yerleşiminden bir kesit” ve “Priene antik kenti konstrüksiyonu” görselleri verilmiştir ki, Priene M.Ö. I. binde kurulan bir şehirdir (Duyuran, 1948). M.Ö. 3000-2000 için en uygun örnek Truva, Alacahöyük ve Alishar gibi yerleşim yerlerin verilebilir. Antik Çağ, tarihin başlangıcı sayılan yazının bulunması ile başlar ve Kavimler göçüne M.S. 375 ya da M.S. 476 Batı Roma’nın çöküşüne kadar devam eder. Burada M.Ö. 3000-2000 gibi bir kısıtlama yapılması gerekiyorsa İlk Tunç Çağı demek daha doğru olur. Çünkü bu tarihler arasında henüz Priene adlı bir şehir kurulmamıştır. Aynı kitapta s.46’da yer alan resimde fil veya mamut figürü verilmiştir (Altun, Doğan ve Uzun, 2010). Oysa kaynaklarda Anadolu’nun bu döneminde adı geçen Karain yerleşim merkezlerinde mamut veya fil avlandığına dair herhangi

bir kalıntı bulunmamaktadır (Yalçınkaya, 1994). Anadolu faunasına daha uygun olan hayvan resimlerinin ders kitaplarında kullanılması daha doğrudur.

SBA ders kitabında “İkinci durak, M.Ö. 6000’li yıllar. Bakalım, insanlar ne yapıyor ve nerede yaşıyorlarmış? (Altun, Doğan ve Uzun, 2010: 47)” ifadesinden devam eden anlatılar M.Ö. 7000’li (Neolitik-Cılalı Taş devri) yıllara aittir. Nitekim aynı sayfa sonunda Hacılar ve Çatalhöyük örneği verilmiştir. Bu yerleşim yerlerine ait buluntular yerleşik yaşamın M.Ö. 7000’li yıllarda başladığını göstermektedir (Hodder, 1998; Hodder, 2011; Mellaart, 1966; Hodder, 2000).

Şekil 1:
“Priene Antik Kenti Yerleşiminden Bir Kesit” ve “Priene Antik Kenti Konstrüksiyonu” (Altun, Doğan ve Uzun, 2010: 48)

Şekil 2:

Fil/Mamut Figürü (Altun, Doğan ve Uzun, 2010: 46).

SBA ders kitabında “İnsanlar, bu devirde topraktan kap ve çömlekler yapmış, ilk dokumacılık faaliyetlerine başlamışlardır. Bu devirde Anadolu’da yerleşme görülen en önemli yerler; Konya-Çatalhöyük, Kayseri-Hacılar ve Çorum-Alacahöyük’tür (Altun, Doğan ve Uzun, 2010: 47)” cümlesinde geçen Hacılar Neolitik yerleşmesi Kayseri’de değil Burdur ilinin 26,5 km. kadar güneybatısında; Hacılar köyünün 1,5 km. batısında yer almaktadır (Helbeak, 1970).

11

B-Uygarcılıkların Beşiğı Anadolu:

Sümerler: SBA ders kitabında “Sümerler site denilen şehir devletlerinden oluşuyordu. En önemli şehirleri; Ur, Uruk ve Nippur’du. Bu şehir devletleri, Patesi denilen rahip-krallar tarafından yönetiliyordu (Altun, Doğan ve Uzun, 2010: 54)” cümlesinde geçen Patesi kavramına “Ensi” eklenebilir. Aynı anlama gelen kavramlar olsa da farklı kaynaklarda farklı şekilde söylenebileceğinden (Laessoe, 1963; Bahar, 2010; Michaeli, 1969; Eroğlu, 2007) öğrencilere her iki kavramın da verilmesi kavram zenginliği açısından daha uygun olacaktır. Dilek’e göre (2007: 65-66) tarih ve ders kitapları incelendiğinde özellikle ilköğretim öğrencilerinin kitaplarda kullanılan dili anlamakta güçlüklerle karşılaştıkları görülmektedir. Tarih literatürüne ait kavram ve kelimelerin öğrencilere kapsamlı bir şekilde öğretilmesi bu noktada önem taşımaktadır.

SBB ders kitabında “Burası kral tarafından yönetilen bir şehir devletidir. Sümer ülkesinde yaşayan halk, hürler ve köleler olarak ikiye ayrılıyor (Komisyon, 2011: 50)” açıklamasında Sümerlerin şehir devletlerinden oluştuğu ve bu devletlerin Patesiler (Ensi) tarafından yönetildiği, şehirlerde iki ana sınıfın olduğu ifade edilmiştir. Oysa Sümer toplumu sadece iki ana sınıfla sınırlı

kalmayıp soylular (En, Ensi ve Lugal: şehir yöneticileri), sıradan vatandaşlar, yandaşlar ve kölelerden oluşmaktaydı. Ayrıca yazıcılar, gemiciler, balıkçılar, mimarlar, duvarcılar, marangozlar ve çömlekçi gibi meslek grupları da Sümer toplumunun parçalarıydı. Sümerler’de asker sınıfı ise kent vatandaşlarının tamamını kapsıyordu (Landsberger, 1943; Köroğlu, 2006; Bahar, 2010; Laessoe, 1963; Kramer, 1999; Nissen, 2004). Bu açıklamaların verilmesi Sümer toplum yapısının anlaşılması açısından önemli olacaktır.

Babiller: SBA ders kitabında Babil konusunda Babil’in ortadan kalkışından bahsedilmemiştir. Bu hususta; “Babil M.Ö. 16. yy’da Hitit kralı I. Muşili tarafından yakılıp yıkılmıştır. Bu Hammurabi sülalesinin sonunu getirmiştir. Böylece Babil devleti tarih sahnesinden çekilmiştir (Kınal, 1967; Kuhrt, 2009; Memiş, 2002; Nissen, 2004)” gibi bir ifadenin metne eklenmesi gerekmektedir.

SBB ders kitabında Babiller konusunda “Babil (Irak)’deki İştar Kapısı’nın Reprodüksiyonu (Komisyon, 2011)” görselinin açıklamasında geçen “Reprodüksiyon” kavramının karşılığı verilmelidir (kopya edilerek yapılmış hali).

SBB ders kitabında “Kralımız Hammurabi’yi ise tanımayan yoktur. O, Sümerlerin hukuk kurallarını daha sistemli ve adil bir şekilde düzenleyerek Mezopotamya’daki kanunlar içerisinde en gelişmiş olanını yaptı. Böylece ülkemizde adalet ve düzen sağlandı (Komisyon, 2011: 51)” açıklamasında adaletten bahsedilmiştir. Oysa Hammurabi kanunları Babil Devleti’nde kullanılmış, sosyal yaşamın düzenini sağlamıştır. Ancak halk için adaletli bir düzen sağladığından bahsetmek çok doğru değildir. Öyle ki Hammurabi kanunları toplumu sınıflara ayırmıştır; Awelum-adam özgür, Muşkenum-geçiş sınıfı, Wardum- köleler. Bu kanunlar her sınıf için farklı düzenlenmiştir. Aynı suçu işleyen Awelum, Muşkenum veya Wardum’un cezaları farklı teşrit edilmiştir (Awelum/maravelim ve muşkenum/marmuşkenim arasında evlenme, boşanma, yaralama, kazara öldürme, hakaret ve cerrahi müdahaleler gibi ölüm ve kalım davalarında, muşkenum daima daha ağır cezalara çarptırılır ve kendisine daha az cereme ödenir) (Tosun ve Yalvaç, 2002). Bu da Hammurabi kanunlarının sınıf ayrımına dayalı olduğunu ve adaletin her sınıfın kendi içerisinde değerlendirildiğini, farklı sınıflar arasında adil bir yapının olmadığını göstermektedir.

Asurlular: SBB ders kitabında “Merhaba, benim adım Assur. Mezopotamya’da Assur şehirde yaşıyorum. Assur’dan Kaniş’e kumaş ve kalya götüren babam, mallarını burada gümüş ile değiştiriyor. Assur’da mallar eşeklere yüklendiğinde hepsine şehrimizin silindiri mührü basılıyor. Mallar, Kaniş’e ulaştığında şahitler önünde teslim alınıyor. Bu mallar içinde en çok Assur’un seramik eşyaları ve Babil’in kumaşları alıcı buluyor (Komisyon, 2011: 52)” anlatımında görüldüğü üzere Asurlular başlığı içerisinde kimi yerlerde

“Asur” kimi yerlerde “Assur” olarak kullanılmıştır. Assur sözcüğünün metinde bir bütünlük halinde kullanılması daha uygundur.

SBB ders kitabında s. 52’deki metnin altında Assur ticaret yolları ile ilgili verilen haritada Assur ticaret yolları tek hat olarak gösterilmiştir (Komisyon, 2011). Oysaki Assur’dan Kültepe’ye ulaşan iki ana güzergâh ve kaçakçıların kullandığı tali yolların olduğu bilinmektedir (Gökçek, 2004; Bayram, 1993). Kınal (1998: 75) bu hususta; “Anadolu’yu Mezopotamya’ya bağlayan yollar Kültepe ve Mari belgelerinin verdiği bilgiler ile kısmen aydınlanabilmektedir. Buna göre Güneydoğu Anadolu’nun fiziki coğrafyası da göz önüne alınarak yapılan tetkiklere göre ticaret kolonileri döneminde Assur’dan Kültepe’ye ulaşan iki yol vardı. Güney ve kuzey yolu denen her iki yolda Fırat üzerinden geçmekteydi. Kuzey yolu Malatya üzerinden dolaşarak Darende yolu ile Kayseri’ye ulaşıyordu. Güney yolundan ise Assur’dan Kaniş’e ulaşabilmek için Hahhum üzerinden veya Urşu (Urfa) üzerinden geçmek gerekmekteydi.” bilgisini vermektedir.

Sosyal Bilgiler ders kitaplarında Assur konusunda genel olarak kronolojik sıralama gözetilmeksizin gelişigüzel bir anlatım olduğu görülmektedir. Assur Devleti bir bütün olarak değilde kronolojik olarak eski, orta ve yeni Assur dönemlerini yansıtacak şekilde anlatılmalıdır. Örneğin SBB ders kitabında “Hatta kralımız II. Sargon’un yaptırdığı görkemli sarayın bine yakın odası vardır. Saraylarda ve kalelerin içinde ise birçok tapınak inşa edilmiştir (Komisyon, 2011: 56)” şeklinde bir anlatım görülmektedir. Burada adı geçen II. Sargon M.Ö. 722-705 yılları arasında hüküm sürmüştür. Paragrafın devamında geçen “Babam, Anadolu’da yer alan Kaniş ile Assur arasında eşek kervanlarıyla çeşitli madenler, dokuma ürünleri, süs eşyaları ve kokuların ticaretini yapıyor (Komisyon, 2011: 56)” ifadesi “Assur Ticaret Kolonileri dönemini” anlatmaktadır ki söz konusu dönem M.Ö. 1950-1750 yılları arasında kapsamaktadır. Tarih konularının belli bir bütünlük içerisinde ele alınması önemlidir (Kurtulgan ve Köstüklü, 2010). Ancak tarih konularında kimi devlet ve millet isimleri çok uzun dönemleri kapsadığından, bunların farklı dönemleri anlatılırken zaman ve mekân unsurları göz önünde tutularak birbirleriyle bağlantıları ve dönemler arasındaki geçişler net bir şekilde ayrılarak işlenmesine dikkat edilmelidir. Keza “ders kitaplarında tarihsel kavramların ve devlet isimlerinin farklı adlar altında verilmesi, tarihsel kavramların tutarlı bir şekilde kullanılmaması, isimlerin değişiklik göstermesi gibi sorunlar öğrencilerde kavram kargaşasının yaşanmasına neden olmaktadır (Yılmaz ve Kaya, 2011: 89)”.

Zaman kavramı gelişimi, ilk olarak zamanı somut bir şekilde temsil eden saat kavramı ile başlamaktadır. Bu gelişimde takvim bilgisi zaman algısını geliştirmekte ve kronoloji bilgisi ile tamamlanmaktadır (Safran ve Şimşek, 2009). Kronoloji bilgisi; tarihsel zaman terimleri (çağ, yüzyıl vs.), tarihsel zaman

ifadeleri, milat kavramı ve sıralama bilgisinden oluşmaktadır (Safran ve Şimşek, 2006). Bu bilgiler ışığında sosyal bilgiler ders kitapları incelendiğinde kronolojik kaygı gözetilmeden konuların sıralandığı görülmektedir. Örneğin Mezopotamya konuları işlenirken Sümerlerden sonra Akkad Devleti konusuna yer verilmelidir. Bu devlet tarihte bilinen imparatorluk seviyesindeki ilk devlettir. Ayrıca yine Akkadlar (M.Ö. 2350-2150) tarihte ilk defa düzenli orduyu kuran ve Mezopotamya'da Sami halkların kurduğu ilk devlet olmak gibi özellikler taşımaktadır. Bundan sonra anlatılacak devlet ise Babiller olmalıdır. Nitekim SBB ders kitabında "Sümerler, Babiller, Asurlar" sıralaması kronolojik olarak hatalı şekilde yer almaktadır (Komisyon, 2011). Bu sıralama kronolojik olarak "Sümerler, Akkadlar, Eski Asur Krallığı, Babil" şeklinde düzenlenmelidir (Akkadlar M.Ö. 2340-2150, Assur (eski) M.Ö. II. bin yılbaşıları-1800, Assur (orta) M.Ö. II. bin yıl ortaları-M.Ö. 10.yy sonlarına kadar, Assur (Yeni) M.Ö. 934-612 yılları arası, Babil (Eski) M.Ö. 1894-1595). Yine SBC ders kitabında anlatılan Assur krallığı, Assur'un üç dönemini ortak ele almıştır (Sosyal Bilgiler e-kitap, 2012). Başkent Ninova dönemi Yeni Assur dönemidir. Ticaretin anlatıldığı dönem ise Assur Ticaret kolonileri dönemidir (M.Ö. 1950-1750). Ninova'da kurulduğu söylenen kütüphane ise yine Yeni Assur dönemine aittir (M.Ö. 934-612) (Bahar, 2010; Kuhrt, 2009).

Hititler: SBA ders kitabında Hititler konusunda "Kadeş Antlaşması tarihin bilinen ilk yazılı antlaşmasıdır (Altun, Doğan ve Uzun, 2010: 51)" ve SBB ders kitabında "Hitit, Mısırlılarla tarihte bilinen ilk yazılı antlaşma olan Kadeş'i imzaladık (Komisyon, 2011: 48)", SBC ders kitabında "Savaş sonunda yine uygarlık tarihinde ilk yazılı antlaşma olan Kadeş Antlaşması'nı imzaladık (Sosyal Bilgiler e-kitap, 2012: 53)" ifadeleri kullanılmıştır. Oysa Kadeş Antlaşması'ndan öncede devletler arasında yazılı antlaşmaların olduğu bilinmektedir. Nitekim Ceylan 1994 yılında yaptığı doktora tezinde Naram-Sin ile Anadolu'da bulunan şehir devletleri arasında yazılı bir antlaşmanın yapıldığını ifade etmektedir. Ve yine Ceylan bunun Anadolu'da yapıldığı bilinen ilk antlaşma olduğuna dair K. Bittel, E.F. Weidner, A. Goetze, T. Özgüç'ün görüş birliğinde olduklarını belirtmektedir (Ceylan, 1994). Yine bu konuda Akurgal, Hitit kralı Telipinu (M.Ö. 1535-1510) Kizzuvatna Kralı İşputaşhu ile antlaşma yapmak zorunda kalmıştır. Bu antlaşmaların Hititlerin imzaladıkları ilk devlet antlaşmasıdır. Akkadça ve Hititçe nüshaları olan antlaşmaların metninden pek bir şey kalmamış olsa da sonraki dönemlerde yazılmış bir Hitit kataloğunda antlaşmanın başlığı kaydedilmiş ve metnin tamamının bir tek tablet üzerinde yazılı olduğunu belirtmiştir (1995). Dinçol ise Hititler bahsinde Şuppiluliuma'nın Hayaşa kralı ile ülkesinin doğusunu güvenlik altına almak için antlaşma yaptığını söylemektedir. Yine aynı bahiste aynı amaçlarla Kizzuwatna Kralı Şunaşura ile de bir antlaşmanın yapıldığını anlatmaktadır (Dinçol, 1982). Adı geçen kral M.Ö. 1380-1345 yılları arasında tahtta bulunmuştur. Kadeş Antlaşması ise bu kralın iktidarından 60-70 yıl sonra

(farklı tarihler olmakla birlikte) M.Ö. 1285'te yapılmıştır (Akurgal, 1995; Üngör, 2011).

SBB ders kitabında "Hititler'de yazı" konusu ile ilgili olarak "Artık Mezopotamya uygarlıklarından öğrendiğimiz yazıyı kullanıyoruz. Kil tabletlere çivi yazısı ile kendi dilimizde metinler yazıyoruz. Örneğin, yaşadığımız önemli olayları yazdığımız Anal adını verdiğimiz yıllıklar hazırlıyoruz (Komisyon, 2011: 53)" açıklaması yer almaktadır. Hititler Mezopotamya kaynaklı çivi yazısının yanında Hitit hiyeroglif yazısını da kullanmışlardır. Bu yazı türü genellikle dinî nitelikli metinlerde ve bazı kitabe yazılarında tercih edilmiştir (Mühür yazıları da bu tür yazı ile yazılmıştır (Landsberger, 1948; Sevin, 2003; Kınal, 1998; Kınal, 1949; Memiş, 2009). Sosyal Bilgiler ders kitaplarına bu bilgilerin eklenmesi gerekmektedir.

SBB ders kitabında "Sizi, kralımız Tarhunza ile tanıştırmak istiyorum. Yanda gördüğünüz kralımızın heykeline dikkatle bakın. O; saç bukleleri, sakalı, alnındaki tacı, kıyafeti, dolgu topuklu sandaletleri ile Asur modasını yakından takip eder (Komisyon, 2011: 53)" ifadesinde Hitit Devleti'nden bahsedilmesine rağmen son paragrafta bahsedilen kral M.Ö. 712'de yaşayan Geç Hitit şehir krallıklarından Melid kralı Tarhunazi'dir (Dinçol, 1982). Dolayısıyla aynı sayfada verilen Tarhunza heykeli bu konunun içeriğini yansıtmamaktadır.

Şekil 3:
Tarhunza Heykeli (Komisyon, 2011: 53)

Urartular: SBA ders kitabında “Urartular dini bakımdan özellikle Hititlerin etkisinde kalmışlardı. Onlar da Hititler gibi çok tanrılı bir dine inanıyorlardı (Altun, Doğan ve Uzun, 2010: 52)” cümlesinde bahsedilen Urartu dini ile ilgili olarak “Hurri, Hitit, Asur, Babil ve İran unsurlarından etkilenecek oluşmuştur. Daha sonra bütün Ön Asya’yı etkileyecek özelliklere kavuşmuştur” şeklinde ifade kullanmak daha doğru olacaktır (Piotrovskiy, 1965; Erzen, 1992; Sevin, 2003; Yılmaz, 1997; Baştürk, 2006; Topaloğlu, 2009).

SBB ders kitabında “Urartu, Anadolu’nun bilinen ilk karayollarını ve su yollarını biz inşa ettik.” (Komisyon, 2011: 48) ifadesinde verilen bilgi yanlış verilmiştir. Oysa “Doğu Anadolu Bölgesi’nde günümüzde kullanılan karayollarının %60’ının ilk güzergâhı Urartu kralları tarafından yapılmıştır. Şimdiki bilgilerimize göre ilk Urartu yolları Kral İşpuini (M.Ö. 830-810) tarafından yapılmıştır. Bu yolların genişliği yaklaşık 4,5-6 m. arasında değişmektedir (Belli, 2000; Günaştı, 2007)”. Fakat Urartular’dan çok daha önce Anadolu’da Assur Ticaret Kolonileri ve Hititler döneminde kullanılan bir yol ağının olduğu bilinmektedir (Özsait, 1982). Aynı zamanda Hititlerde Baraj yapımının da olduğu bilinmekle beraber ve bu barajların sulama amaçlı kullanıldığı anlaşılmaktadır (Arık, 1937; Çınaroğlu ve Genç, 2004).

Frigler: SBB ders kitabında “Dokumacılığın yanı sıra fildişi, seramik ve özellikle ahşap işlemede çok ustayız. Demir, gümüş, tunç gibi madenleri de çok güzel işliyoruz. Çeşitli malzemelerden yaptığımız mutfak eşyaları, mobilyalar, oyuncaklar ve müzik aletleri de bizim sanata olan düşkünlüğümüzü gösteriyor. Ayrıca hiç çivi kullanmadan yaptığımız ahşap masalar, giysilerimizde kullandığımız fibula adını verdiğimiz tunçtan çengelli iğneler, taşlar, ahşap oyuncaklar gibi eşyalar da el emeği ürünlerimize örnek verilebilir. Bunlar aynı zamanda Hititlere sattığımız önemli ticaret ürünlerimizdir (Komisyon, 2011: 55)” şeklinde yer alan bu paragrafta Frigler ile Hititler arasında geçen ticaretten bahsedilmiştir. Oysa Frigler M.Ö. 1100/1000 gibi tarihlerde Marmara’nın güneyinden Orta Anadolu’ya doğru gelmişlerdir. Hititler ise M.Ö. 1200’de Ege Göçleri sonucunda tarih sahnesinden çekilmişlerdir. Hitit halkının hayatta kalanları ise güneye doğru göç etmiştir. Dolayısıyla Hititler ile Frigler arasında bir ticaret yapılmış olması ihtimali bulunmamaktadır (Sevin, 2003; Sevin, 1982; Başgelen, 2005; Devries, 2012).

Lidyalılar: SBA ders kitabında “Lidyalıların tarihteki en büyük başarısı parayı ilk bulan uygarlık olmalarıdır (Altun, Doğan ve Uzun, 2010: 53)”, SBB ders kitabında “Lidya, tarihte bilinen ilk madeni parayı biz kullandık (Komisyon, 2011: 48)” ve SBC ders kitabında “Tarihte madeni parayı ilk kullananlar. Lidyalılar (Sosyal Bilgiler e-kitap, 2012: 55)” ifadelerinde ortaya konan görüşte Lidyalılar’ın parayı bulan ilk uygarlık olduğunu söylemek yerine kendilerine ait altın sikkeyi kullandıklarını söylemek doğru olacaktır.

Tablo 2:

Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Eski Çağ Tarihi Konularına Ait Bilimsel Yetersizlikler ve Açıklamaları

Eski Çağ Tarihi Konuları	Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Eski Çağ Tarihi Konularına Ait Bilimsel Yetersizlikler	Açıklama
Geçmişten Günümüze Yerleşme/Tarihte Yolculuk	İnsanların var oluşundan yazının icadına kadar olan döneme tarih öncesi devirler denir (SBA). Anadolu'da tarih öncesi döneme ait en önemli yerleşmelerden biri, Antalya yakınlarındaki Karain Mağarası'dır (SBB).	Prehistorya kavramının "Tarih Öncesi (Prehistorya)" şeklinde bilgilere eklenmesi.
	Şimdi, zamanda yolculuk yapmaya başlayabiliriz. Birinci durağımız, İlk Çağ. Bakalım, o dönemde insanlar nerede yaşıyor ve neler yapıyorlarmış? (SBA).	İlk çağ kavramı yerine "Tarih öncesi çağlar (prehistorya)" açıklamasının yapılması.
	Taş Devri: 1. Yontma Taş Devri, 2. Cilalı Taş Devri Maden Devri: 1. Bakır Devri 2. Tunç Devri 3. Demir Devri (SBA). Paleolitik (Yontmataş) Mezolitik (Ortataş Çağı) Neolitik (Cilalı Taş), Kalkolitik (Bakırtaş) Tunç Çağı (Bronz) (SBB).	Taş Devri: 1. Yontma Taş Devri (Paleolitik), 2. Cilalı Taş Devri (Neolitik) Maden Devri: 1. Bakır Devri (Bakırtaş/Kalkolitik) 2. Tunç Devri 3. Demir Devri Paleolitik (Yontmataş) Mezolitik (Ortataş Çağı) Neolitik (Cilalı Taş) Kalkolitik (Bakırtaş) Tunç Çağı (Bronz)
	O çağlarda tıpkı bugünkü gibi madenler (altın, bakır, demir vb.) zenginlik kaynağıydı (SBC).	"Demir" madenin yerine gümüşün kullanılması daha doğru olacaktır. Nitekim demirin zenginlik olarak algılanabilmesi Demir Çağı ile M.Ö. 1200'lerde başlamıştır.
	Çatalhöyük, sadece ülkemizin değil, dünyada yemek kültürünün ilk defa başladığı, ateşin kullanıldığı, tarımın yapıldığı ve yerleşik yaşama geçildiği merkez olarak tanınır (SBC).	Aşıklı Höyük vb. yerleşim yerleri yerleşik yaşam kültürünün denenmesi açısından, Çatalhöyük'ten daha eskidir. Bu nedenle Çatalhöyük için yerleşim ve üretim kültürünün başladığı "en eski merkezlerden biridir" demek daha doğru olacaktır.
	Anadolu'da tarih öncesi döneme ait en önemli yerleşme Antalya yakınlarındaki Karain Mağarası'dır (SBA). Anadolu'da tarih öncesi döneme ait en önemli yerleşmelerden biri, Antalya yakınlarındaki Karain Mağarası'dır (SBB).	Türkiye'nin tarih öncesi dönemine ait önemli merkezler arasında olan Yarımburgaz, Beldibi, Öküzeni vb. yerleşmelerde buradaki cümlelere eklenmelidir.
	Şimdiki durağımız antik çağ, yani M.Ö. 3000-2000 yılları arası cümlesi ile başlayan metinde yer alan bilgiler, kullanılan görseller ve M.Ö. 3000-2000 yılları birbiriyle uyusmamaktadır. Aynı sayfada "Priene antik kenti yerleşiminden bir kesit" ve "Priene antik kenti konstrüksiyonu" görselleri verilmiştir (SBA).	M.Ö. 3000-2000 için I. binin ikinci yarısında kurulduğu bilinen Priene antik kentinin görseli yerine, Truva (Troia), Alacahöyük ve Alishar gibi yerleşim yerlerinin görsellerinin kullanılması uygun olacaktır.
	Fil veya mamut figürü verilmiştir (SBA).	Anadolu faunasına daha uygun olan hayvan resimlerinin ders kitaplarında kullanılması daha doğrudur.
	İkinci durak, M.Ö. 6000'li yıllar. Bakalım, insanlar ne yapıyor ve nerede yaşıyorlarmış? (SBA).	İfadesinden devam eden anlatılar M.Ö. 7000'li (Neolitik-Cilalı Taş devri) yıllara aittir. Nitekim aynı sayfa sonunda Hacılar ve Çatalhöyük örneği verilmiştir. Bu yerleşim yerlerine ait buluntular yerleşik yaşamın M.Ö. 7000'li yıllarda başladığını göstermektedir.
	İnsanlar, bu devirde topraktan kap ve çömlekler yapmış, ilk dokumacılık faaliyetlerine başlamışlardır. Bu devirde Anadolu'da yerleşme görülen en önemli yerler; Konya-Çatalhöyük, Kayseri-Hacılar ve Çorum-Alacahöyük'tür (SBA).	Hacılar Neolitik yerleşmesi Kayseri'de değil Burdur ilinin 26,5 km. kadar güney batısında; Hacılar köyünün 1,5 km. batısında yer almaktadır.

SBA: Altun, Doğan ve Uzun, 2010, SBB: Komisyon, 2011, SBC: Sosyal Bilgiler 6 e-kitap, 2012.

Tablo 2 (Devam):

Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Eski Çağ Tarihi Konularına Ait Bilimsel Yetersizlikler ve Açıklamaları

Eski Çağ Tarihi Konuları	Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Eski Çağ Tarihi Konularına Ait Bilimsel Yetersizlikler	Açıklama
Sümerler	Sümerler site denilen şehir devletlerinden oluşuyordu. En önemli şehirleri; Ur, Uruk ve Nippur'du. Bu şehir devletleri, Patesi denilen rahip-krallar tarafından yönetiliyordu (SBA).	Patesi kavramı aynı anlamda kullanılan "Ensi" kavramı ile birlikte verilebilir.
	Burası kral tarafından yönetilen bir şehir devletidir. Sümer ülkesinde yaşayan halk, hürler ve köleler olarak ikiye ayrılıyor (SBB).	Sümer toplumu sadece iki ana sınıfla sınırlı kalmayıp soylular (En, Ensi ve Lugal: şehir yöneticileri), sıradan vatandaşlar, yaşamlar ve kölelerden oluşmaktaydı.
Babiller	Babil'in ortadan kalkışından bahsedilmemiştir (SBA).	Bu hususta; "Babil M.Ö. 16. yy'da Hitit kralı I. Murşili tarafından yakılıp yıkılmıştır. Bu Hammurabi sülalesinin sonunu getirmiştir. Böylece Babil devleti tarih sahnesinden çekilmiştir gibi bir ifadenin metne eklenmesi gerekmektedir.
	Kralımız Hammurabi'yi ise tanımayan yoktur. O, Sümerlerin hukuk kurallarını daha sistemli ve adil bir şekilde düzenleyerek Mezopotamya'daki kanunlar içerisinde en gelişmiş olanını yaptı. Böylece ülkemizde adalet ve düzen sağlandı (SBB).	Hammurabi kanunları Babil Devleti'nde kullanılmış, sosyal yaşamın düzenini sağlamıştır. Ancak halk için adaletli bir düzen sağladığından bahsetmek çok doğru değildir. Öyle ki Hammurabi kanunları toplumu sınıflara ayırmıştır;
Asurlular	Assur ticaret yolları ile ilgili verilen haritada Assur ticaret yolları tek hat olarak gösterilmiştir (SBB).	Assur'dan Kültepe'ye ulaşan iki ana güzergâh ve kaçakçıların kullandığı tali yolların olduğu bilinmektedir.
	Assur konusunda genel olarak kronolojik sıralama gözetilmeksizin gelişigüzel bir anlatım olduğu görülmektedir (SBA), (SBB), (SBC).	Assur Devleti bir bütün olarak değilde kronolojik olarak eski, orta ve yeni Assur dönemlerini yansıtacak şekilde anlatılmalıdır.
	"Sümerler, Babiller, Asurlar" sıralaması kronolojik olarak hatalı şekilde yer almaktadır (SBB).	Kronolojik olarak "Sümerler, Akkadlar, Eski Asur Krallığı, Babil" şeklinde düzenlenmelidir.
Hititler	Kadeş Antlaşması tarihin bilinen ilk yazılı antlaşmasıdır (SBA). Hitit, Mısırlılarla tarihte bilinen ilk yazılı antlaşma olan Kadeş'i imzaladık (SBB). Savaş sonunda yine uygarlık tarihinde ilk yazılı antlaşma olan Kadeş Antlaşması'nı imzaladık (SBC).	Kadeş Antlaşması'ndan önce devletlerarasında yazılı antlaşmaların olduğu bilinmektedir.
	Artık Mezopotamya uygarlıklarından öğrendiğimiz yazıyı kullanıyoruz. Kil tabletlere çivi yazısı ile kendi dilimizde metinler yazıyoruz. Örneğin, yaşadığımız önemli olayları yazdığımız Anal adını verdiğimiz yıllıklar hazırlıyoruz (SBB).	Hititler Mezopotamya kaynaklı çivi yazısının yanında Hitit hiyeroglif yazısını da kullanmışlardır.
	Sizi, kralımız Tarhunza ile tanıştırmak istiyorum. Yanda gördüğünüz kralımızın heykeline dikkatle bakın. O; saç bukleleri, sakalı, alnındaki tacı, kıyafeti, dolgu topuklu sandaletleri ile Asur modasına yakından takip eder(SBB).	Hitit Devleti'nden bahsedilmesine rağmen son paragrafta bahsedilen kral M.Ö. 712'de yaşayan Geç Hitit şehir krallıklarından Melid kralı Tarhunazi'dir. Dolayısıyla aynı sayfada verilen Tarhunza heykeli bu konunun içeriğini yansıtmamaktadır.
Urartular	Urartular dini bakımdan özellikle Hititlerin etkisinde kalmışlardır. Onlar da Hititler gibi çok tanrılı bir dine inanıyorlardı (SBA).	Urartu dini ile ilgili olarak "Hurri, Hitit, Asur, Babil ve İran unsurlarından etkilenecek oluşmuştur. Daha sonra bütün Ön Asya'yı etkileyecek özelliklere kavuşmuştur" şeklinde ifade kullanmak daha doğru olacaktır
	Urartu, Anadolu'nun bilinen ilk karayollarını ve su yollarını biz inşa ettik (SBB).	Fakat Urartular'dan çok daha önce Anadolu'da Assur Ticaret Kolonileri ve Hititler döneminde kullanılan bir yol ağının olduğu bilinmektedir.
Frigler	...Ayrıca hiç çivi kullanmadan yaptığımız ahşap masalar, giysilerimizde kullandığımız fibula adını verdiğimiz tunçtan çengelli iğneler, taşlar, ahşap oyuncaklar gibi eşyalar da el emeği ürünlerimize örnek verilebilir. Bunlar aynı zamanda Hititlere sattığımız önemli ticaret ürünlerimizdir (SBB).	Hititler ile Frigler arasında ticaret yapılmış olma ihtimali bulunmamaktadır. Ancak farklı halk yapılarına sahip Geç Hitit Krallıkları ile aynı dönemde yaşadıklarından dolayı ticari ilişki kurmuş olmaları mümkündür.
Lidyalılar	Lidyalılar'ın tarihte en büyük başarısı parayı ilk bulan uygarlık olmalarıdır (SBA). Lidyalar, Tarihte bilinen ilk madeni parayı biz kullandık (SBB). Tarihte madeni parayı ilk kullananlar. Lidyalılar (SBC).	Lidyalılar'ın parayı bulan ilk uygarlık olduğunu söylemek yerine kendilerine ait altın sikkeyi kullandıklarını söylemek doğru olacaktır.

SBA: Altun, Doğan ve Uzun, 2010, SBB: Komisyon, 2011, SBC: Sosyal Bilgiler 6 e-kitap, 2012.

Hititler'in Babil kökenli ölçü birimleri ile yapılmış gümüş çubuk veya halkaları para olarak kullandıkları bilinmektedir. Bu gümüş parçalarının belli ağırlıkları ve değer karşılıkları vardır. Örneğin bir koyun bir şekel gümüş çubuk veya halka keçi 2/3 şekel, sabana koşulan öküz 12 şekel, bir koşum atı 20 şekel karşılığında alınıp satılmıştır (Dinçol, 1982). Mal ve hizmet satın almada genel kabul bulunan ve herkesçe bilinen değişim aracına para denildiğine göre Lidyalılar'dan önce en azından Hititler'de gümüşün para olarak kullanıldığı söylenebilir. Hititler'de ve hatta daha önce de Mezopotamya'da paranın kullanıldığı bilinmektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırmada Sosyal Bilgiler ders kitaplarında Eski Çağ Tarihi konuları, Eski Çağ Tarihi bilinci kazandırma açısından irdelenerek, bilimsel içerik bakımından incelenmiştir. Bu kapsamda yapılan araştırmada doğru tarih bilgisi, olgu ve olaylar, kişi, yer, zaman, mekân, kavram, devlet, millet, medeniyet, olaylar örüntüsü, dil, yazı, kültür gibi unsurlar ile ilgili olarak yetersizlik, eksiklik ve hatalar tespit edilmiştir. Şöyle ki; Sosyal Bilgiler ders kitaplarında örneğin Burdur'da bulunan Hacılar antik yerleşmesinin Kayseri'de olarak belirtilmesi coğrafi bir bilgi hatasıdır. Kadeş Antlaşması'nın tarihin bilinen ilk yazılı antlaşması olduğu, kendilerine ait bilinen ilk altın sikkeyi kullanan Lidyalılar'ın parayı bulan devlet olduğu gibi kalıplaşmış bilgiler güncellenmeden verilmektedir. Karain Mağarası Türkiye'de bulunan en eski ve en önemli paleolitik merkez olarak gösterilmiş, Karain Mağarası'ndan çok daha önceleri insanoğlu tarafından yerleşilen merkezlerden ise bahsedilmemiştir. Aynı şekilde yerleşim kültürü açısından Çatalhöyük, kesin yargılar ile en eski ve en önemli tek yerleşim merkezi olarak belirtilmiştir. Eski Çağ Tarihi'ne ait kavramların zenginliği açısından ise eksiklikler bulunmaktadır. Örneğin: Sümerler bahsinde "Patesi (Ensi)", Tarih öncesi devirlerle ilgili konularda ise Yontmataş (Paleolitik), Ortataş (Mezolitik), Cilalı Taş (Neolitik), Bakırtaş Devri (Kalkolitik), Tunç Çağı (Bronz), Tarih Öncesi (Prehistorya) eş anlamlı kavramlarından sadece birinin belirtilmesi ile yetinilmiştir.

Ders kitaplarında kronolojik sıralamada hatalara rastlanmıştır. Nitekim Mezopotamya'daki devletlerin "Sümerler, Akkadlar, Assurlar, Babiller, Anadolu'daki devletlerin; Hititler, Urartular, Frigler, Lidyalılar, İyonlar" şeklinde düzenlenmesi, Assurlular'ın bir bütün olarak değil de kronolojik olarak "Eski, Orta ve Yeni Assur" dönemlerini yansıtabilecek şekilde anlatılması daha uygun olacaktır. Ayrıca Akkad devletine ve insanlık tarihi açısından önemli bir medeniyet olan "Mısır" devletine yer verilmemiştir. Anadolu'da İskit ve Kimmer varlığından bahsedilmemiştir. Oysa Amasya Gümüşhacıköy,

Ordu Mesudiye ve İç Anadolu'daki bazı yerleşmelerde bulunan Kimmer veya İskitler'e ait olduğu düşünülen arkeolojik kanıtlar mevcuttur. Bu konu Anadolu Eski Çağ'ı bakımından oldukça önemlidir. Zira Kimmer ve İskitler'in Anadolu'ya olan ani akın ve saldırıları bu coğrafyanın etnolojisini, sosyo-ekonomik yapısını ve siyasi haritasını değiştirmiştir. Bu konuların ele alınması tarih biliminin zaman içinde kazanmış olduğu ivmeyi göstermesi bakımından önemlidir. Bu şekilde Anadolu'nun Ön Türk tarihine de giriş yapılmış olacaktır.

Ders kitaplarında kullanılan birtakım görseller yer aldığı sayfadaki metin içerikleriyle örtüşmemektedir. Diğer taraftan Sosyal Bilgiler ders kitaplarının bazılarında Hammurabi kanunlarının Babil halkına adalet getirdiğinden bahsedilmiştir. Oysaki, Hammurabi kanunları toplumu sınıflara ayırmıştır. İnsanların köle olarak sınıflandırıldığı bir toplumsal düzende adaletten bahsetmek doğru değildir.

Araştırma sonuçlar temelinde aşağıdaki önerilere yer verilebilir:

1. Sosyal Bilgiler ders kitaplarında Eski Çağ Tarihi ile ilgili konularda yeralan bilimsel açıklamalarda, tarih araştırmalarının arkeoloji ve diğer yan disiplinler sayesinde sürekli yenilenmesi nedeniyle kesin ifadelerden kaçınılması gerekmektedir.
2. Ders kitaplarında Neolitik, Kalkolitik vb. çağ yerleşmelerinde kimlerin yaşadığı gibi konular vurgulanırken coğrafi faktörlerin açık bir şekilde ifade edilmesi yararlı olacaktır. Çünkü coğrafi şartlar, mimariyi, yaşam biçimini, teşkilatlanmayı ve nüfus dağılımını etkilemektedir.
3. Eskiçağ tarihi konuları kavram bakımından zenginleştirilmeli, yabancı kavramların karşılıkları verilmelidir.
4. Tarih öncesi ve tarihi devirler açısından oldukça zengin olan ve çok sayıda yerleşmenin bulunduğu Anadolu coğrafyasında başka yerleşim merkezlerinin olduğu gözönünde bulundurulmalı belli merkezler üzerine odaklanılmamalı diğer merkezlerde ders kitaplarında sunulmalıdır.
5. Tarih konularında kimi devlet ve millet isimleri çok uzun dönemleri temsil ettiğinden bunların farklı dönemleri anlatılırken zaman ve mekân unsurları göz önünde tutulmalı, birbirleriyle bağlantıları ve dönemler arasındaki geçişler net bir şekilde ayrılarak işlenmesine dikkat edilmelidir.
6. Ders kitaplarında devletler sıralamalarında kronolojiye dikkat edilmelidir.
7. Ders kitapları konularla bağlantılı, birinci elden kaynaklara dayalı, güncel bilgi ve görsellerle donatılmalıdır.
8. Ders kitaplarında lokalizasyonu belirtecek bilgilerin açık bir şekilde verilmesi ve haritalarla desteklenmesi gerekmektedir.

9. Ders kitaplarında Eskiçağ tarihine ait konuların yer aldığı bölümlerin Eskiçağ tarihi uzmanlarının görüşleri alınarak yazılması bilimsel yetersizliklerin önüne geçilmesini sağlayacaktır.
10. Ders kitaplarında Eski Çağ tarihi konularına özgü, ölçme değerlendirme, kronoloji, görsel unsurların sunumu, metin yapıları, hazırlık çalışmaları gibi araştırmaların yapılması bu konuların ders kitaplarında öğretimini destekleyecektir.

Kaynakça

- Ahonen, S. (2005). Historical consciousness: A viable paradigm for history education? J. Curriculum Studies, 37(6): 697-707.
- Akurgal, E. (1995). Hatti ve Hitit Uygarlıkları. İzmir: Tükelmad A.Ş.
- Altun, A., Doğan Y. ve Uzun, E. (2011). İlköğretim Sosyal Bilgiler 6 Ders Kitabı. Ankara: Altın Kitaplar.
- Arık, R. O. (1937). Türk Tarih Kurumu Tarafından Yapılan Alacahöyük Harfiyatı 1935'deki Çalışmalara ve Keşiflere ait İlk Rapor, V-I. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Arsebük, G., Howell F.C. ve Özbaşaran, M. (1992). Yarımburgaz, 1990 KST XIII/I, Ankara, 1-21.
- Aslan, E. (2006). Neden tarih öğretiyoruz? Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi, 20, 162-174.
- Aslan, E. (2010). Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk ders kitapları. Eğitim ve Bilim, 35 (158): 215-231.
- Bahar, H. (2010). Eski Çağ Uygarlıkları. Konya: Kömen Yayınları.
- Başgelen, N. (2005). Anadolu uygarlıkları/Anadolu civilization. Seramik Türkiye Dergisi, Mart-Nisan/March-April, 120-127.
- Baştürk, M. B. (2006). Din ve Dini Ayinlerin Urartu Krallığındaki Toplumsal ve Siyasi Rolü. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir: Türkiye
- Bayram, S. (1993). Kültepe tabletlerinde geçen vergiler ve özellikleri. A.Ü.DTCFD, 36 (1-2): 1-14.
- Belli, O. (2000). Doğu Anadolu'da Urartu Yol Şebekesinin Araştırılması. Türkiye Arkeolojisi ve İstanbul Üniversitesi 1932-1999, 409-414.
- Braidwood, R. J. (1995). Tarih Öncesi İnsan. (M.Glazer ve D.A. Günay, Çev.). İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- Ceylan, A. (1994). M.Ö. II. Binde Anadolu'da Devletlerarası İlişkiler (Antlaşmalar). Yayımlanmamış doktora tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum: Türkiye
- Childe, V.G. (2010). Doğu'nun Prehistorya'sı. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Copeaux, E. (1998). Tarih Ders Kitaplarında (1931-1993) Türk Tarih Tezinden Türk-İslam Sentezine (A. Berktaş, Çev.), İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Çınaroğlu, A. ve Genç, E. (2004). 2003 Yılı Alacahöyük Hitit Barajı Kazıları, 265-276.26. KST, I.Cilt, 24-28 Mayıs, Konya.
- Demircioğlu, İ.H. (2006). Avrupa Birliği ülkeleri ve Türkiye'de tarih öğretiminin genel amaçlarının karşılaştırmalı bir değerlendirmesi. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 16 (2): 133-146.
- Demircioğlu, İ.H. (2010). Tarih Öğretiminde Öğrenci Merkezli Yaklaşımlar. Ankara: Anı Yayıncılık
- Demiryürek, M. (2008). Bir Türk ve bir İngiliz tarih ders kitabında konuların ele alınış tarzına ve değerlendirme soruları/na eleştirel bir bakış. Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi, 24, 113-124.

- Devries, K. (2012). Midas'ın ülkesi. *Arkeoatlas*, 1, 46-51.
- Dilek, D. (2007). Tarih Derslerinde Öğrenme ve Düşünce Gelişimi. Ankara: Nobel.
- Dinçol, A. (1982). Geç Hititler. *Anadolu Uygarlıkları Ansiklopedisi*, 1, 122-136, İstanbul: Görsel Yayınlar.
- Dinçol, A. (1982). Hititler Öncesinde Anadolu. *Anadolu Uygarlıkları Ansiklopedisi*, 1, 12-16, İstanbul: Görsel Yayınlar.
- Dinçol, A. (1982). Hititler. *Anadolu Uygarlıkları Ansiklopedisi*, 1, 12-120, İstanbul: Görsel Yayınlar.
- Duyuran, R. (1948). Priene Kılavuzu. MEB Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü, İstanbul: Anıtlar Koruma Kurulu Yayını.
- Eroğlu, E. (2007). Kutsal Kitaplardaki Tufan Olayının Tarihi Temelleri. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara: Türkiye
- Erzen, A. (1992). Doğu Anadolu ve Urartular. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Esin, U. (1981). İlk Üretimciğe Geçiş Evresinde Anadolu ve Güneydoğu Avrupa (G.Ö.10500-7000 yılları arası) II. Kültürel Sorunu. İstanbul: İ.Ü.Edebiyat Fakültesi.
- Esin, U. (2011). Aşıklı Höyük. *Arkeoatlas*, 1, 72-73.
- Fagan, B. M. (1989). *People of The Earth: An Introduction to World Prehistory*, Harper Collins Publishers.
- Gergen, K. J. (2012). Narrative, moral identity and historical consciousness: A social constructionist account. *Identitat und historisches Bewusstsein* (Frankfurt: Suhrkamp, 1998), [Internet-16.05.2012] http://www.swarthmore.edu/Documents/faculty/gergen/Narrative_Moral_Identity_and_Historical_Consciousness.pdf.
- Gökçek, G. (2004). Assur ticaret kolonileri çağında Anadolu'da kervan güzergâhları ve taşımacılık, *TSA*, 8 (1): 151-164.
- Günaştı, Y. (2007). Erzurum-Şenkaya'da Tarihi ve Arkeolojik Araştırmalar. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum: Türkiye
- Haviland, W. A. (1994). *Human Evolution and Prehistory*, Orlando: Houghton Mifflin College Publishers.
- Helbeek, H. (1970). *The Plant Husbandry of Hacilar*. Edinburgh: University Press.
- Hodder, I. (1998). Çatalhöyük. *Anatolian Archaeology*, 4, 8-10.
- Hodder, I. (2000). Çatalhöyük 1999. 22 KST 1c, 63-72, İzmir.
- Hodder, I. (2011). Çatalhöyük. *Arkeoatlas*, 1, 87.
- İplikçioğlu, B. (1997). *Eskibati Tarihi I*, Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Kan, F. (2012). On the historical consciousness of Hong Kong students. [Internet-16.05.2012] http://opus.bibliothek.uni-augsburg.de/volltexte/.../Kan_Hong_Kong_Students.pdf.
- Kaya, R. (2010). Tarih derslerinde tartışılabilir olanakları üzerine. *Selçuk Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi*, 30, 345-360.
- Keleş, H. ve Kiriş, A. (2010). Tarihsel tartışma ve tarihsel tartışma metni yazma. *Ahi Evran Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11(1): 187-205.
- Kınal, F. (1949). Hitit hierogliflerinin yaşı meselesi. *A.Ü. DTCFD*, 7(2): 305-314.
- Kınal, F. (1967). Yamhad Krallığı. *AÜ. DTCFD*, 5(8-9): 193-211.
- Kınal, F. (1998). *Eski Anadolu Tarihi*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Komisyon (2011). *Sosyal Bilgiler 6 Ders Kitabı*. Ankara: Devlet Kitapları.
- Körber, A. (2008). German history didactics: From historical consciousness to historical competencies-and beyond?[Internet-16.05.2012] <http://koerber2005.erzwiss.uni-hamburg.de/.../K..>
- Koroğlu, K. (2006). *Eski Mezopotamya Tarihi*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Kramer, S. N. (1999). *Tarih Sümer'de Başlar* (H. Koyukan, Çev.). İstanbul: Kalcı Yayınevi.

- Kuhrt, A. (2009). Eski Çağ'da Yakındoğu (M.Ö. 3000-330) (D. Şendil, Çev.). C.I, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Kurtulgan, K. ve Köstüklü, N. (2010). İlköğretim II. kademe sosyal bilgiler dersi tarih konularının öğretiminde, öğretmen ve müfettiş görüşlerinin değerlendirilmesi. Selçuk Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi, 29, 173-196.
- Laessoe, J. (1963). People of Ancient Assyria, [Internet-16.05.2012]
<http://www.aina.org/books/poaa/poaa.htm>.
- Landsberger, B. (1943). Sümerler. A.Ü. DTCFD, 1. yıl, 1(5): 94-96.
- Landsberger, B. (1948). Şa'mal, Ankara.
- Lévesque, S. (2012). Historical consciousness or citizenship education. [Internet-16.05.2012]
http://www2.education.ualberta.ca/css/Css_35_4/NT_historical_consciousness.htm.
- Maraldo, J. C. (2012). Is historical consciousness within Chian?. Japanese Journal of Religious Studies, 12/2-3, 141-172 [Internet-16.05.2012]
http://www.thezensite.com/ZenEssays/HistoricalZen/Historical_Consciousness_in_Chan.pdf.
- Mellaart, J. (1966). Excavations at Çatal Höyük, Fourth Preliminary Report, 1965, Anatolian Studies, 16,15-191
- Memiş, E. (2002). Genel Tarih. Konya: Tablet Yayınları.
- Memiş, E. (2009). Eski Çağ Türkiye Tarihi. Konya: Çizgi Kitabevi.
- Metin, K. (2011). Öküzini Mağarası. Arkeoatlas, 1, 52-53.
- Michaeli, M. (1969). WarandSociety in Ancient Sumer. Montreal: McGillUniversity.
- Miles, M. B. and Huberman, A. M. (1994). Qualitative Data Analysis: An Expended Source Book. Thousand Oaks. CA: Sage Publications.
- Milli Eğitim Bakanlığı (MEB). (2005). İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi 6-7. Sınıf Öğretim Programı, Ankara: Devlet Kitapları Müdürlüğü Basımevi.
- Nissen, H. J. (2004). Ana Hatlarıyla Mezopotamya. (Z. Z. İlkelen, Çev.), İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- O'hara, L. and O'hara, M. (2005). Teaching History 3-11 The Essentil Guide. Reaching The Standard Series, London: New York.
- Özbaşaran, M., Duru, G., Teksöz, D., Omacan, S. (2010). Yaşayan geçmiş: Aşıklı Höyük. Ufuk Esin'in Anısına, TÜBA-KED, 8, 7-20.
- Özbek, M. (1993). Aşıklı Höyük Neolitik Çağ İnsanları (1990 ve 1992 Buluntuları). VIII. Arkeometri Sonuçları Toplantısı, 201-212.
- Özdoğan, A. E. (2011). Çayönü Tepesi. Arkeoatlas, 1, 62-63.
- Özsait, M. (1982). Anadolu'da Roma Egemenliği. Anadolu Uygarlıkları Ansiklopedisi, 2, 326-361, İstanbul: Görsel Yayınlar
- Piotrovskiy, B. B. (1965). Urartu dini. A.Ü. DTCFD, 23, 37-49.
- Safran, M. ve Şimşek, A. (2006). İlköğretim öğrencilerinde tarihsel zaman kavramının gelişimi. İlköğretim Online, 5(2): 87-109.
- Safran, M. ve Şimşek, A. (2009). Çocuklarda zaman algısının gelişimi. Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi. 2 (6): 542-548.
- Sarıköse, B. (2011). Tarih öğretiminde menkıbelerin kullanılması. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 26, 310-321.
- Sevin, V. (2003). Anadolu Arkeolojisi. İstanbul: Der Yayınları.
- Sevin, V. (1982). Frygler, Anadolu Uygarlıkları Ansiklopedisi. 2,230-244, İstanbul: Görsel Yayınlar.
- Sezginsoy, B. ve Akkoyunlu, B. (2011). Sosyal bilgiler dersinde tarih bilinci oluşturmada dizgeli öğretimin etkililiği. Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 41, 411-422.
- Sosyal Bilgiler Ders kitabı 6. Sınıf, (2012). e-kitap. [Internet-16.03.2012]
<http://www.egitim.gov.tr/>

- Topaloğlu, Y. (2009). Kuzeydoğu Anadolu Bölgesinde Urartu'nun Tarihi Mirası (Kalıntıları) ve Arkeolojik Verileri. Yayınlanmamış doktora tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum: Türkiye
- Tosun, M. ve Yalvaç, K. (2002). Sümer, Babil, Assur Kanunları ve Ammi-Şaduqa Fermanı. Ankara: TTK.
- Umar, B. (1982). Türkiye Halkının İlkçağ Tarihi (I). E.Ü. Basın Yayın Yüksekokulu Yayınları: İzmir.
- Üngör, İ. (2011). İslâhiye ve Çevresinin Eski Çağ Tarihi. Yayınlanmamış doktora tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum: Türkiye
- Yalçınkaya, I. (1994). Karain kazıları, XVI. KST I, 30 Mayıs-m3 Haziran, Ankara.
- Yeşil, R. (2010). Tarih eğitiminde soru sorma temelli öğrenme. Ahi Evran Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 11(1), 119-137.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2011). Nitel Araştırma Yöntemleri. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yılmaz, G. (1997). Urartu Dini İnanç ve Adetleri. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara: Türkiye
- Yılmaz, A.A. (2010). Tarih Öğretmenlerinin Eski Çağ Tarihi ve Eski Türk Tarihi Öğretiminde Karşılaştıkları Sorunlar ve Önerileri (Ankara İli Ortaöğretim Kurumlarında). Yayınlanmamış doktora tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara: Türkiye
- Yılmaz, K. ve Kaya, M. (2011). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin tarih algısı ve tarih öğretimine pedagojik yaklaşımları. Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (DÜSBED), 73-95.

The Evaluation of the Subject and Conscience of Ancient History in Social Studies Textbooks in terms of Scientific Content

Assist.Prof.Dr.Özlem B.Öztaşkın
Erzincan University-Turkey
ozlemteba@hotmail.com

Assist.Prof.Dr.İbrahim Üngör
Erzincan University-Turkey
ibrahimungor@gmail.com

Extended Abstract

Purpose: The aim of our study is the evaluation of the subject and conscience of ancient history in social studies textbooks in terms of scientific content. In our study holding the expressions such as historical thought, historical understanding, history perception to negotiate, the social studies textbooks were studied in terms of ancient history and the answers for the following questions were searched; What are scientifically mistakes, deficiencies and inadequencies for the ancient history subjects in social social studies textbooks? Do the social studies textbooks have enough content to make the students ancient history consciences' develop?

Method: The study was held with the use of document inspection method within the scope of qualitative research approach. With this aspect, the study is assumed to present the importance of ancient history subjects and ancient history conscience which are seen as the starting step while creating historical knowledge and conscience in primary education's social studies textbooks.

Results and Discussion: It has importance in terms of gaining awareness for the elements such as true history knowledge, person, time, fact and events, location, environment, geography, term, state, nation, civilization, event pattern, language, script, culture etc. held in social studies textbooks about ancient history subject. All the seelements help individuals develop a true history understanding. However in our study some in adequencies, deficiencies and mistakes that prevent individuals from gaining awareness for ancient history subjects in social studies textbooks were seen, such as; Although in social studies text book anatolian tribes and ancient history sovereign states were mentioned, the existence ofScythian and Cimmerians in Anatolia and Egypt state which was an important civilization for the history of humanity were not mentioned.

Some matters such as the use of "prehistoria" term for prehistoric subjects in textbooks, expressing both of the terms in shape of "patesi (ensi)" in Sumerians' topic have great impotance in terms of concept richness belongs to ancient history concepts.

The informations given related to the settlements such as Çatalhöyük and Karain Cave should be prospered and given with up dating according to the recent scientific researches.

Some images used as it is seen in examples such as Tarhunza Sculpture, the construction of Priene Ancient City, elephant or mammoth figures in related Picture about Karain Cave contradict the context contents in which they are.

As it is seen in the informations existing in social studies textbooks such as “Kayseri-Hacılar”, the fact that Qadesh agreement in Hittites was the first written deal, Lydians were the first to use the coin in history, some informations were given deficient and untrue.

Hittites had used cuneiform from Mesopotamian as well as Hittite hieroglyphics (H-H). That writing style should be mentioned.

Some mistakes and deficient informations were given while chronologically expressing the existence of some states.

In some of the social studies textbooks, it was said that the codes of Hammurabi had brought justice for Babylonians.

Conclusion: In social studies textbooks there are some important mistakes, deficient and not updated informations made in scientific content related to ancient history. There are some deficiencies in terms of concept richness belongs to ancient history. It was seen in social studies textbooks that the chronological arrangement of some states about ancient history subject was not considered. Some images contradict the context content in which they are. The disappearance of some states was not mentioned. In the scientific expressions of social studies textbooks related to the ancient history subject definite statement should be avoided. Because the ancient history researches are always renewed owing to the archaeology and the other sub-disciplines.

Keywords: Ancient history, Understanding of history, Social studies, Textbooks

